

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 14.

У НОВОМ САДУ 4. АПРИЛА 1885.

ГОД. I.

ДЕСИМИРКЕ.

1. СРЦЕ ЈОГУНАСТО.

Голуб гуче, голубица слеће,
С' ђерма слеће, голубу долеће;
А то дика и слуша и гледи
па не уме ни то да разуме.

2. НЕБО ПЛАВО. . .

Небо плаво, да си огледало,
да се дика у теби огледа,
кад се види, нека се застиди.

3. КЛОНУЛА НАДА.

Киша пљушти како ј' богу воља!
киша пљушти, зелене се поља;
оживиће и трава и цвеће,
само свело моје срце неће.

4. ЧОВЕК НЕК ЈЕ ЧОВЕК.

Нисам жена, да се сваком тужим,
нит' сам злоћа, да девојке ружим,
нит' ћу плакат' ни судбину клети,
већ у јаду да с' учим памети.

5. ВРУЛО МОЈА. . .

Вруло моја, разбибриго моја!
колко, вруро, на теби је јама,
толко има на мом срцу рана,
свака рана од ње ј' урезана.

6. ИСКОРЕЊЕНА ЉУВАВ.

Моја дикла на мом срцу никла,
била грана, сад је ишчупана.

7. СКУПО ИСКУСТВО.

Имам ружу, што мирисат' знаде,
ал не знадох, да трња имаде;
трње било, па ме изранило.

8. НЕМАРИШ.

Дикин орах у мој орах гледи
дикин оцак у мој оцак гледи,
ветар дува па ораје љуља
те се гране грле с' обе стране,
пећ се грије, дим се с' димом вије,
што се вије, ни бриге јој није.

Мита Калић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Гвану дан св. Тројства. Баш и Духови у
тај дан падају.

Кнезови, Марко и Танасије, ићи ће
у своју цркву, па оданде Звиршићу.

Састану се са Фрањом Бошњакковићем и
Селим-агом, па се крену пут Звиршића.

Кад тамо, Манда газдарица лепо их дочека,
а Звиршић, пун радости, доноси медљану ракију.

— Добро дошли, гости!

Селим-ага, човек угледан, познаје му се, да
је имућан. Изображен Турчин, зна коран на
изуст, и мотасао се по свету: и у Меки и у

Багдаду, а прошао је веће вароши европске,
научио је и разне адете.

Селим-ага већ је доручао, па му није до
Звиршићева ручка, већ хоће, да позна свет.

Но чим ће га Звиршић угостити? Вина не
пије, масно не једе.

Селим-ага у путовању гдегде и вина пије,
али не јавно, јер он „дин“ свој на ругло ста-
вити неће.

Јешће овнујског мяса печена, но да није
масно, и пилав пилећи с маслом, и даде себи
донети пива.

И онако су још рано дошли, те ће му се и то приправити, ма и дуже мало трајало.

Ручак је ту за све, прекрсте се Исусовци по своме, па једу и пију све по ћефу.

Домаћици се допада Турчин, леп је као бор. После ипште Селим каве, и започну дуг диван.

Би ту говора после о свачему, и о харему, чула је Манда, да Турци више жена имају, па јој Селим и о томе приповеда.

Тако то траје до пред вече.

Кад, неко долази — то је отац поштован.

Отац Иван Капистран је родом из Босне, дошао је из Босне и учио се у клоштру и у семинарији у Ђакову.

Честит, паметан отац.

Отац Иван улази.

— Фаљен-Исус!

Сви кућевни иду му на сусрет, љубе му руку, он их благосиља.

Отац поштован баца поглед на Селима и поздрави га.

— Здрав ми био, земљаче!

Селим одселамише, мери га, мисли се, таквих фратрова видио је у Босни доста.

И отац поштован позна у Селиму Бошњака.

Одмах оцу даду место у чело.

— Откуд ти овде, земљаче?

— Дошао у илице.

— Ти си ага?

— Селим-ага Ибрахимовић из Босне, од Билаја.

— Ја сам родом из Бихаћа, па сам ту фратар, и то гвардијан.

— Видим, капуштранац си, само што бријеш бркове. Какви сте сад ћосави; познавао сам у ђетињству фра-Марка Јукића, имао бркове, да ни Краљевић Марко није имао веће.

— И ја сам га познавао, био је пријатељ пуку.

— Био зулумћар. Да није молио за њ рим-папа светлог падишу, би главу изгубио или у тамници травничкој иструнуо.

— Само кад је био пријатељ пуку. Еј, честити аго, тешко Босној, кад су синци њени тако раздиљени; боље би било, да нема три вире, већ једна, и то изукрстова, права кршћанска.

— Алах-ил-алах, Муамед његов пророк, рече Селим, пусти дим, а оком заврне.

— Жалибоже, све је то негда било кршћанско у Босној, а сад три вире. И твоји су стари, Селиме, били кршћани.

— Јок, нису били Ришћани, ми смо оцак-лије још од цара Душана, а кад се Ђаури завадише, Мухамед хтеде све метнути под чалму; камо срећа, да су сви Турци, онда не би било раје, већ би халакнули преко Саве па до Беча, да онде забодемо алај-барјак.

— Сиротиња раја кршћанска, та се пати.

— Ко ради, тај се не пати, а може раја и као слуга служити и добро живљети, харач и све дације давати, само више да ради, плодна је земља Босна, могла би трипут толико света заранити.

— Па за то гоњена сиротиња раја долази амо просити, да се кором зарани.

— Јок, то су бобе и босански цигани, неће да раде; видиш, свака проси, а на хрпту носи дијете; дадеш јој посла каква да ради, неће, каже, да не зна, а док она проси, човек јој се његод сунча, лежи као стрвина, и скривен у дебелом ладу чека жену, да поједе, што је напросила, или чека ноћ, да каква трговца мучки нападне. Видио сам доста тих и око Ми-тровице.

— Та у нечем имаш право, Селиме, лењи су, неће да раде. А како ви, браћо по богу? Ви сте Власи?

— Ми смо Срби, одговори кнез Марко, а кнез Танасије главом потврђује.

— Знаш, ви сте Србљани, Ришћани, камо сриће, да се углите на чисту виру, која спасава и води у рај.

— Не бих моју веру оставио ни да ме секу! рече одрешито кнез Марко.

— Ни ја боме! дода Танасије.

— Ја бих се прије из Босне одселио тамо у Арабистан, нег да мењам чисту вјеру; а вјере ми, кад би већ сви под сабљом морали, прије бих постао Ришћанином, па нек тече вода куд је текла, рече озбиљно Селим.

— Сви смо ми, браћо, на овом свиту жиљери божији, а бог нас кара, што овце немају једног пастира, зато и видимо на небу приказја и зламења, тако и сад видимо на небу репату звизду, то је зламење, биће рата, па ако бог тако хоће, могу се сви размудрити, и сви Турци и Власи у недро вире доћи, вели Фрања Бошњаковић.

Сад се при чаши вина рашћеретају.

— Сви смо по богу браћа, пијмо!

Домаћин се куца, но Селим не, пије за се пиво.

Кнез Марко је мудар човек, а Шокце до-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бро познаје, јер с њима живи, и то добро живи, као с браћом

— Ал бога ти, Фрањо, видим, да си паметан, па кажи ми, зашто нас ви Шокци зовете Власима?

Фрања се мисли.

— Зато, што се држите влашке вире.

— А како говоримо?

— Влашки.

— Како то, кад ја не знам влашки; па онда, како ти, Фрањо, говориш?

— Нашки.

— Шта је то нашки?

— Рацки.

— Није, Фрањо, рацки, већ хрватски, упадне отац гвардијан.

— Хрвати сасвим друкчије говоре, ја знам из Шлавоније, видео сам Хрвата, умеша се Танасије.

— А како ти говориш, кнеже?

— Код нас кажу шлавонски, ал то је српски; и ви сви српски говорите, рече Танасије.

— А како у Босној говоре, честити аго? запита гвардијан.

— Босански, одговори Селим.

— Па то је хрватски.

— Јок, српски.

— А како вас Шокце зову Мађари, дед Фрањо, запита Марко.

— Рацима.

— И Србе зову Рацима.

— Сви смо ми браћа, рече гвардијан.

— Јесмо на жалост, али сметењачка браћа, која нису на чисто, ни каквим језиком говоре, благо свима, рече мало угрејан Марко.

Селим-ага се насмехи.

— Ето видите, ђаури, вас нико не саједини, па још тражите Босне, зато је и пропало српско царство на Косову. А Турци гдегод дођоше, слошке халакнуше напред, па вам све на сабљи отеше, и овај Будим-град, па вам Турчин градио дворе, пустио топле жиле из Герзелеза, па вам направио илице; и овде је заповедао Бошњо Турчин.

— Де, аго, видим, да си научен, шта мислиш, ко је био тај Бошњо Турчин? запита гвардијан.

— То је био Соколовић-паша, граду господар, а тај хан, ће сам одсео, тај „пропелер“, ту је био киоск Соколовић-паше, онде рудна илица амами његови и његових була.

— Па кад знаш тако лино приповедати, аго, шта је после било са Соколовић-пашом?

— Душмани су у Стамболу на њ пред падишом клевету бацили, па му оданде зао аберстиже. Знаш оно: целат-мејдан, ће су на губилиште водили, одавде кад идеш у планине, пут планине покрај поља тог на лево и сад је дво-рац маџарског већила Карачаја, ту је био дво-рац Соколовић-паше. Паша је пред дворцем коња јахао, кад дојезди ефендија од Стамбола са гавази, стане пред Соколовића, с коња сиђе, мигне Соколовићу, да и он сиђе. На том пољу се сад низами ваши цилитају. Ефендија преда писмо паши, и на јастуку од дибе пружи свилен гајтан Паша пољуби гајтан, промумла молитву из корана, а гавази му гајтан око врата стегну и удаве га. То сам слушао од бабе мог, а бабо чуо од ђеде, ђеда од прађеде и шукундеде, који је покрај паше служио.

— То још нисам знао, први пут чујем.

— А Бошњо си, па не знаш.

Сви Селим-агу радо слушају.

— Е сад да ја тебе питам: откуд се овај брег ту зове Герзелес?

— На то ћу и одговорити. Кад су Маџари у ову земљу дошли, били су поганици, незнабошци, па кад их свити краљ Стипан покристио, још је остао неки део народа у незнабоштву, па доцније, после Стипанове смрти подигоше бупу, да крст униште, а ту је владао црквом бискуп свити Герард, ког су ти лопови ухватили, мучили и с те стене у Дунав бацили; зато се, аго, зове тај брег: брег свитог Герарда.

Селим-ага пусти дим, па се насмехи.

— Међер ти тако држиш, а није тако, штета, што си Бошњо, ја ћу те научити.

Сад Селим исприча.

— Беше у ордији султана Бујук-Сулејмана делија Герзелез-Алија, Бошњо, коме није било пара у свој ордији. Телал виче: има ли у ордији делије, који би скочио са брега тог у Дунаво? Појави се на брегу Герзелез-Алија на на коњу, те јурне с коњем стрмоглав у Дунаво и пропадне. Ето, зато се тај брег зове Герзелес.

— Немаш право, аго, свети Герард је крв мученичку ту пролио.

Гвардијан то изрече, а суза му из ока кану. Домаћин окрене на веселије.

— Браћо драга, фала вам буди на доброту, што сте ме походили, сви смо по богу браћа, сви су поштени људи браћа, па сви дуго и сретно поживили, једно друго као људи, као браћа љубили!

Гвардијан устане и подигне чашу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Нек не буде замерке, ако се моје речи такну кога, као свећеник имам дужности своје, будите пред лицем божијим сви спашени.

— Фала оче, то и ми желимо, људи смо а браћа смо, но сваком своје, у ничије не дирај. Одгонетне кнез Марко.

И Селим-бег маше главом, хоће да каже, да је тако.

Гвардијан се дигне, опрости се и оде.

— Аферим, кнеже.

Дође Селиму време око Иђиндије, изиђе ван, простре неки шалић, клекне на њ окренут истоку и обави молитву своју.

Изнутра баце поглед ван, виде, како се Турчин богу моли. Диве се.

— Бадава, кад је човек човек, ма како се богу молио, лепо је и угодно.

После тога Селим неко доба још пробави покрај кафе и тутуна, па и он се диже, и опростив се оде у свој хан, где ће сневати о Соколовићима, о слави босанској.

Заостало друштво тек сад добије вољу, било је ту расправе о закону, језику, па се напошетку сви у том сложили, да је бог један, поштење свуд једнако, браћа добра свуда се воле. Растадоше се као браћа.

Давно се већ смркло.

Кнеза Марка отпратио је Фрања у стан. Време је већ, треба лећи, пола дванаест је. Кнез Танасије свуче се, прекрсти се и легне.

— Боже, помози ми.

За један оченаш већ хрче.

Бог зна, шта ће снівати.

* * *

Кнез Танасије по обичају сваки дан се купа. но већ му се досади, као по нагону неком све мисли о кући, нешто је брижан, време је ту и да се и овци стрижу. Па би волео још видети, како виногради стоје, да ли су окопани, да се у цвету ие копају.

Кнез држи, да већ није нужно, да се и даље купа, прилично му је трбух опао, пипа се, сам ко примећује, па и по овењачи се познаје, мора чакшире јаче да затеже.

После купања шета се горе доле, оде с Фрањом на доручак, опет прекрсти остраг руке па покрај Дунава шета, зева, нема Ивана да дође, да што с њим о кући својој проговори.

Тако му неколико дана прође, кад ето Ивана. Миливој није с њим дошао, нису се од оно доба ни састали. Иван је добио допуст на цео дан, и још до сутра пред зору у три сата.

Иван нађе оца код Дунава, како гледи на „пропелер“, канда неког чека, без сумње на Ивана.

Иван како оца спази, зарадује се, одмах први искочи из лађе, хити оцу.

Отац се зарадова, смеши се.

Но баш добро што дође. Фрањо, данас те не треба, имам са Иваном разговора, сутра ћемо се видети.

— Добро, кнеже.

Кад је Иван ту, није му стало до Фрање, да му буде „Сисегоне“, путевођа.

Сад ће се о кућевној бризи да разговарају.

Гост у илицама и војник, где ће разговарати већ у меани?

Одмах ту заседну и разговарају се.

— Већ ми се ту досадило, бринем се, да ли је све код куће у реду, треба овце стрићи, и све надгледати, започне кнез.

— Па на што је онда Милош, и Мила и Босиљка?

Иван Пелу не спомиње, не воле је.

— Јесте, али опет најбољма иде, кад сам ја код куће, нема ту кошкања, све по реду иде.

— Но шта ћеш с Милошем? Доћи ће скорим у попис.

— Шта ћу, морам га искупити.

— Је ли, али мене ниси хтео, но нећеш ни њега, сад већ друкчије иде.

— Даће ми доктор сведоџбу, да за посао више нисам, па ће га ослободити, или напошетку ако баш мора бити, оно ћу дољњу кућу на његово име преписати, и још четир јутра земље, да је свој газда.

— Дакле Милош је слеме, рече Иван а смеши се.

— Не булазни, Иване, биће сваком после мене доста. Но друго нешто да ти к жем. Ја бих рад кући.

— Па кад мислиш?

— Који дан, но рад бих што купити, да их поновим.

— Добро, па хајдмо преко, онде ћеш све лепше и јефтиније добити.

— Па хајдмо.

Крену се и оду у Пешту.

Иван уведе оца у неки дућан, ту накупују, што је кнез желио, црне, жуте мараме, шаренкасте и црвене материје за хаљине. По напутку Ивановом трговац ће послати купљене ствари по шегрту управо у Будим бирташу, где кнез ручава, а на очину адресу. Не сме фалити, добиће ствари.

После тога рад би кнез купити још и што златно или сребрно за чељад своју.

Одведе Иван оца у златарски дућан и купи красне обоце, за Пелу, Босиљку и Милу. Један пар је велики а друга два мања, сребрне, али позлаћене обоце. Пелине су велике, од три крака, као три рипиде, а на врху неки тороњчић. То кад види Пела и сво село, чудиће се.

Кнез метне скупоцене те ствари у џеп.

После је опет кнез купио Ивану малу стиву лулу, тако исто и за Милоша, па још и дуванкесе.

Иван оцу показује красне богате дућане, па грдне палате. Кнез се свему чуди, а највећма грдним палатама. Каже кнез Ивану, да у Осеку велика биртија „код јелена“ изгледа према овим здањима као чатрља.

Врате се у Будим, и то у стан кнежев.

Кнез ће отпочинути, а Иван ће по совацких којекуд да пландује, па ће се вратити опет, да води оца куд.

И пред вече ето Ивана.

— Шта је, бабо, хоћемо ли кудгод да те проведем?

— Добро, да ме проведеш, но куда ћу с тобом, кад не знам са светом говорити, а доста сам већ видио.

— Ни бриге те, водићу те, где је наш свет, с ким ћеш моћи говорити, но најпре ћу те водити некуд, да видиш, што у животу свом ниси видио.

— Е добро, па хајде.

— Још нешто, бабо, дај ми новаца, треба ми, а који дан ћеш отићи, ја пак сваки дан не могу овамо долазити. Дај, бабо.

— Тако је, кад ко има катану — сина.

Кнез се смеши, извади „шлајбок“ отвори, прегледа банке, извади десетицу.

— Је ли доста? — Пружа му.

— Није, дај још. Истрошио сам се.

— Ево ти још једна.

— Још једну, трипут бог помаже.

Отац маше главом, и пружи му и трећу.

— Ето ти, ал више ништа.

Иван веселим лицем тура банке у потпршњак.

— Хајд, бабо, сад можемо ићи.

Упуте се.

Иван ће водити кроз кристинску варош у позориште, у арену. Баш играју „Лепу Јелену.“

Иван одведе оца на галерију.

Кнез разгледа, музика му се чини чудна.

Гледи, како играју.

Кад чује, како играју, певају, не зна, шта на то да мисли. Гурне руком Ивана.

— Иване, шта је ово, је ли то комедија?

— То је театар.

— Шта је то театар?

— Позориште.

— Шта је позориште?

— Комедија.

— Сад знам.

Опет гледи, опет гледи. Прекрсти се, па одједаред се поче гротом смејати.

— Но овако чудо још нисам видио, па каква је то ношња, и ти људи, права комедија.

Доникле кнез гледи, ал му се досади, бунга и свирка.

— Доста је већ, хајмо одавде, топло ми је.

Иван оца послуша и оду даље.

Близу позоришта је једна башта, гостионица, и чује се свирка.

— Сад ћемо, бабо, тамо.

— А шта је тамо?

— Меана, али да видиш каква.

— Та тамо су тамбураши, тако исто свирају, канда су осечки.

Уђу у башту.

— Ето, бабо, Миливоја.

Доиста, Миливој седи за столом у друштву.

Дупком пуно. Недеља је.

Тамбураши свирају. Керчевићева банда из Новог Сада.

Ту има сад свакојака реда људи, госпоре, господара, мајстора, калфи, војника, бербера, фризера, кројача, и што је најлепше већином српски говоре, веселе се, све се ори.

За столом, где је Миливој, понајвише војници, од српске регименте, дољноземци. Ту су међу њима и бербери, и радују се српској браћи.

— Помоз бог, Миливоје, откуд ти овде?

— Ето видиш, веселимо се. Правите баби места.

Кнез добије места, па и Иван.

Тамбураши свирају и певају.

Миливој пита кнеза:

— Још нећеш скоро ићи кући, бабо, је ли?

— Још за који дан, већ сам лакши и телом и џепом, могу натраг.

— Па носиш ли што твојима?

— Накуповао сам ствари ваздан, питај Ивана.

— То је лепо, радоваће се.

— Хеј, Иване, знаш шта смо заборавили?

— Шта то? запита радознало Иван.

— Знаш на димшићу она велика труба, има јак глас, купио бих један комад.

— То ће бити телефон, упадне неки бербер.

Сви у смеј.

— Велико је нешто од плеха.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Још већма се смеју.

— А на што ти то, бабо? запита Иван.

— Знаш, ја бих то купио, па бих поклонио селу за кравара; какав би то био краварски рог, цело село би га чуло, па можда још чак и друго село.

Гротом се смеју.

— Па шта мислиш, бабо, пошто би то било? запита Миливој.

— Дао бих за њ пет форинти.

— Ха-ха, ни за триста форинти, упадне танак један накудрављен берберин.

— Онда нећу, водем за то купити пет крава. Тако доникле проводе, па је већ у велике ноћ. Кнез се иште кући.

— Е сад, децо моја, ја морам даље.

Задржавају га, он их не слуша.

— Е синаче Миливоје, мило ми је, што сам те познао; ако те пут кадгод наведе у Шлавонију, походи ме.

— И мени је мило, бабо, што сам те познао.

Праштају се, љубе се.

— Иване, ти ћеш ме допратити. Збогом.

Миливој се са кнезом опростио, јер неће скоро допуст добити, тако исто ни Иван.

Иван отпрати оца до стана, ту се опрости, поздрави своје, и врати се друштву.

Кнез легне и, како је био уморан, брзо заспи.

У јутру већ је ту Фрања, пратиће кнеза у купатило.

После купатила под чардаклијом наиђе на кнеза Марка и на Селим-бега.

— Помоз бог, диванишете, поздрави Танасије.

— Помало; где ти беше јучер? запита кнез Марко.

— Био ми син дошао, па сам провео покрај њега цео дан, а била је јучер недеља, па нисам ишао у цркву, залутао сам се, нешто ће ме зло снаћи; ја кад сам здрав, па у недељу не одем у цркву, мора ми се што стати.

— Та ваљда неће, рече Марко.

— Селим-аго, хоћу нешто да те питам. Ти си самном путовао, кад си амо дошао, на дамшићу?

Селим главом маше.

— Видио сам те.

— Код Звиршића, кад бесмо гости, не хтедох ти у реч упадати. Зашто погледа онако мрко Црногорца оног?

— То је хајдук, с таквима не говорим.

— Он се тужи, да су га мучили.

— Хај ука муче, јер он хара и убија.

— Но и Турци сиротињу муче; и наши прадедови су од зулума турског овамо добегли.

— Да сте се потурчили били, не би вам ништа фалило, били бисте аге и спахије, а место раје — балије.

— Али су код вас велике дације.

— Дације су свуда велике, одговори ладнокрвно Селим.

— Но чујем, да је код вас много спахија.

— Има их и код вас, спахилуци су и код вас остали, па зашто се ваши с вама не деле на земљишту?

— Тешко сиротињи свуд! упадне Танасије.

— Па је раја лења; како код вас, има раје Шваба, па раде, земља им злато роди, одгонетне поносито Селим-ага.

— Опет, аго, крв није вода, а људи смо, уделите што боље и раји! рече кнез Марко, а агу попречно погледи.

— Што је на сабљи изгубљено, нек се сабљом поврати.

— Онда ћете се клати, док вас нестане.

Турчин ни речце даље, очи му се замуће. Сад Марко на друго окрену.

— Танасије брате, сутра је свети Константин и Јелена, доћиће по мене кола, па самном к мени да дођеш, а оданде ћу те после у Ковин одвести, да видиш дивну ту цркву. Нема ле ше вере од ришћанске!

— Не браним, ал после купатила.

— Тако после осам. Кола ће бити зарана ту, коњи добри, стићићемо за времена и у цркву.

— Онда пристајем.

Тако се доникле разговарали, па се онда дигну, а Селим-агу оставе. (Наставиће се.)

МОЈЕ ЧЕДО.

(ИЗ ПЕСАМА „ТУГОВАНКЕ“.)

ОД ЉУБИЦКА.

а гранцици славуј пева

Весело!

Њега слуша моје јање

Пребело, —

Па је дигло своју руку

Малену:

„Гледај, оче, ону тицу

„Шарену!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Ох, и ја ћу добит' крила
 „Танана,
 „Па ћу прнут' као тица
 „Лагана!
 „Винућу се у облаке,
 „Плаветне!...
 Тако зборе оне усне
 Паметне; —
 А у мени дршће боно
 Срдашце :

„Чедо моје, моје јарко
 „Сунашце!
 „Ти ћеш златом твоје жеље
 „Ковати,
 „А свет ће ти млађан живот
 „Тровати!
 „Ти ћеш небо, цвеће шарно
 „Љубити,
 „А свет ће ти младо срце
 „Убити!

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

После тога малог интермеца настаде опет тишина у редакцији. Сваки се држао свог посла, и само је слагачки шегрт долазио и одлазио, односећи рукописе за слагање. Прођоше тако два сата. Први је био Костић готов, за њим Милић, па Лазић и на послетку Поповић.

— Ја сам дакле написао чланак о сазиву сабора, поче Милић; ми треба да војујемо свом снагом против аномалије у нашој цркви. Живо сам нацртао, како је сабор од најпрече потребе и да би га требало сазвати што пре; овако се не може на даље. Са неких страна спрема се народу и вери његовој пропаст. Ено, по Босни и Херцеговини већ диже главу римска пропаганда. Наша слатка браћа Хрвати чине с православним Србима чуда и покора, братрови се шепуре по земљи и на разан начин омаловажавају православије пред народом. Народ је утучен у главу. Ја вам кажем, да ћемо имати још велике невоље. Ако је ко позван, да пресуду изрече под овим стањем, то је једини сабор. Ја сам уверен, да ће наш позив наћи у народу живог одобрења.

— Ја сам написао о омладини, поче сад Поповић, нацртао сам идеалне тежње њене. повукао сам паралелу између садашње омладине и оне, кад сам ја био млад, оно пре петнаест година. Омладина мора показати барем да је жива. Ако се тежње њене и не остваре, ипак није узалуд потрошен покрет. јер се у народу самом диже поуздање, кад види, да му нараштај, и ако идеално, али тек опет наговештава лепу будућност. Народ ће видети, да има на кога ће оставити своје тежње у аманет. Рекао сам још, како се треба клонити сањарија, које у пракси не могу да одрже пробу, и то просто с тога, што нису практичне, што се не могу извести. Омладине мора бити, њених ватрених намера, њеног идеалног полета, уверења у своју снагу

мора бити, иначе би наступила општа стагнација, и свет би ишао у назад а не у напред. Но, да омладина опет не прејури мету, за то је ту озбиљнији и старији слој у народу, који практичном корективом тежи бар, да полет омладине доведе у прави колосек.

— Ја сам већ у напред казао, како ћу писати, рече Лазић. Ја држим за издајство, ако се таква жељезница зида. Сви су услови против интереса Србије а иду у прилог моћној сусеткињи њеној. Поред тога предате су акције познатом лоли, Бонтуу, а то није чист посао. Већ се досад извукло неколико милијуна из Србије, а Србија је земља сиромашна. И тако, у том смислу сам писао свој чланак.

— Ми смо баш вредни, насмеши се Милић, три чланка у једаред. Но, доцније ћемо мало попустити. А ви, господин Костићу?

— Ја сам се бочио са Гамбетом, са Бизмарком, са Гледстоном, са Бугарима, Романима и тако даље. Ваљда ће бити задовољни.

У том се отворе врата и у собу уђе Машић. Поздрави се са свима.

— Но, сад је редакција потпуна, рече Милић, а и лист је готов, барем у рукопису.

— Јесте ли прочитали мој листак? запита Машић Милића.

— Нисам, а и на што, одговори овај, кад знам да нећете написати којешта.

— Хвала вам, рече Машић, за сутра и за даље имам овде неколико рукописа од српских ђака. Овај „К.“ обриче много. У облику приповетке износи лепе црте из београдског живота. Овај опет описује своје путовање по Босни. Један шаље превод са чешког и то о чешкој књижевности. Па онда још приповетка. Имамо рукописа за месец дана. Збиља, ево две књиге, о којима ћу скоро донети реферат.

— Добро, рече Милић, ви сте господар „из под линије.“ У пет сати наћи ћемо се опет овде, да

пређемо ревизију. Дотле ће бити готова и коректура. А сад с богом, морам ићи.

— Чекајте још мало, поче Машић. За две недеље су ми сватови. Позивам вас, господо, све, да ми дођете. Али, морате ми обрећи, да ћете доћи.

— О, за што не, рекоше сви и руковаше се с Машићем. На скоро за тим оде Милић.

— Како би било, да одемо на чашу пива, рече Поповић, подне је већ ту, а ожеднио сам баш. Тај Писарев баш ме је наљутио.

— То је налена, рече Костић, хоће овде да испипа, па онда да приповеда неким пријатељима.

— Та не може се баш похвалити, да смо га лепо испратили, примети Лазић.

— Тако, зачуди се Машић, а он ми рече пре једног сата, како сте га лепо дочекали, с поштовањем и бог те пита како.

Сви пренуше на то у смех и поустајаше са својих столица.

— Но, то је баш налик на њега, рече Костић, можеш га истерати а он ће казати, да си га пољубио у руку.

— Не марим такве људе, рече Поповић, али сад окајмо се њега, имамо важнијег посла. Тошина пивара чисто ме мами.

После тих речи узеше сви своје шешире и изађоше из собе. Костић забрави врата и преда кључ у штампарiju. За тим се упуте сви на пиво.

IX.

У Даринчиној соби било је скупљено више девојака. Осим сестара, Даринке и Драгиње, била је ту још и Љубица и Анка Стајићева. Девојке су шиле и разговарале се међу тим; требало је да се пажљивим очима прегледи свака стварка од рубља, што ће понети Даринка у свој домазлук, јер само још неколико дана било је до венчања. У општи разговор се Драгиња мало мешала, већином је гледала преда се, и само је онда проговорила, кад се која девојка обратила баш на њу. Мисли њене летале су далеко одавде далеко, и тај унутрашњи рад душе њене изражавао се често на лицу јој, јер кад кад је подизала главу са посла и сањалачки је погледала кроз прозор на небо, по ком су беличести облаци јурили тамо-амо. У једаред се отворе врата и у собу уђе Влајковић са врло озбиљним лицем. После обичних речи позове Драгињу у другу собу, да јој нешто каже. Драгиња побледи на мах, али устане и пође за оцем, који је међу тим већ из собе изашао био. У крајњој соби, далеко од оне, где су биле девојке, заустави се Влајковић, и кад се уверио, да је с Драгињом на само, извади из џена писмо и пружи га Драгињи.

— Ево, читај ово писмо, рече јој озбиљно, па ми онда реци, шта је у ствари, јер ја нисам с њиме на чисто.

Дрхћући узме Драгиња писмо из очине руке — ах, знала је она врло добро, шта је у њему, и само у првој неприлици отвори га и поче му читати садржај. Кад је била готова, обори главу и не рече ни речи.

— Шта велиш на тај безобразлук, рече Влајковић оштро, тај комедијаш, тај Дражић, усуђује се, да од мене иште твоју руку. Но, шта ћу тиш?

Драгињине очи напунише се сузама, она није била у стању да проговори и реч, већ је немо стајала пред оцем, и ни пошто се не би била усудила да му погледи у очи.

— То сам писмо добио мало пре, настави Влајковић, и дућан се почео окретати око мене. Од куд се он сме усудити, да те проси у мене? Хоћу да ми кажеш, јер, — ти знаш, да ћу све опростити пре, него кад се шурује иза мојих леђа, и то . . . али сад говори!

— Милост, оче! рече Драгиња и склопи своје руке.

— Шта! Ти дакле знаш, да ће доћи до тог! рече Влајковић са раздраженим гласом, а ја држим, да имам најсмерније и најбоље кћери у вароши. . .

— Милост, оче! поче Драгиња опет.

— Ту престаје све, викне Влајковић. Кад се моје дете иза мојих леђа споразумела са којекаквом скитницом, коме се не зна ни куће ни кућишта; кад она . . . али смеш ли ми погледати у очи!?

Драгиња подиже главу и управи сузне очи своје на строгог оца, који је у тај мах осетио неко мекше осећање у себи; али само на тренутак, јер у идућем био је опет строги, неумитни судија над својом кћери и над чашћу свога дома. У гласу његовом лежала је чудна чврстина, кад је Драгињу опет ословио.

— Јеси ли ти промислила шта си радила, кад си се упустила у познанство с тим комедијашем? рече. Али тако нам и треба. Слутио сам ја, да то није друштво за нас, и да ће нанети ма какву несрећу на миран живот мој. Ја ћу само онда моћи заборавити на овај шкандал, ако заборавиш и ти. Одговорити му нећу, јер са лудима не дописујем се никад. Али ако чујем, да си ти наставила своје познанство, онда ти више нема места у овој кући. Ја перем руке; ради, шта знаш.

После тих речи узме Влајковић Дражићево писмо, згњечи га срдито и изађе из собе. Кад је видела Драгиња, да је сама, клоње на столицу и покрије лице рукама; горко је плакала. Тако је седела дуго, а кад је опет подигла главу у вис, од-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сјајивала је нека одлучност из очију јој. Устане, оде у другу собу, приступи к столу, отвори га и извади из њега хартије. За тим седе до прозора и стаде оловком нагло да пише по хартији. Писмо је гласило овако: „Мој драги Младене! Отац је био ван себе, кад је прочитао твоје писмо, и забранио ми је строго, да се и на даље упустим у дописивање с тобом. Претио ми је најгорим. Али он не познаје нашу бескрајну љубав, и не зна, да је она у стању учинити све на свету. Ох, Младене! Твоја писма чувам као светињу, и кад хоће очајање да ме обхрва, она су ми једини мелем; кад њих читам, по ново оживи нада у мени. Је л' да ме љубиш? Та да нисам уверена у твоју љубав, учинила бих ма шта, само да се отресем немилог живота свог; али твоја љубав придржава ме. Кад ово писмо добијеш, немој ми више писати под нашим обичним знаком, немој ми писати ништа, него ако ме хоћеш овакву каква сам, а ти дођи у идућу недељу овамо. У мајуру ме чекај, тамо пред школом, око четир сата доћи ћу и ја и онда можемо заједно у свет. Ја не могу више овако живети. Онај дан су сватови моје сестре, гостију ће бити много, сви ће бити заузети око ручка, и нико неће приметити, кад ћу ја нестати и к теби доћи. Ја рачунам на сигурно, да ћеш ме дочекати, јер иначе за мене више повратка нема. Усвојићу дакле твој предлог, да одбегнем, ако ме отац не да за тебе. У недељу дакле, у Мајуру, око четир сата после подне. Мораш спремити и кола, да можемо одмах даље. Љуби те твоја Драгиња“.

Кад је Драгиња писмо написала, умота га у куверту, напише адресу Дражићеву на њу и мете писмо опет у џеп. Баћиће га у ковчежић, кад пође мало доцније у шетњу. За тим се упути лагано опет у собу, где су биле и остале девојке. Ове се стадоше радознано гледати, али Драгиња је ћутала и ни једним мигом није одала, на какав се корак одважила. Друштво је седело још неко време заједно, за тим се, као сваки дан, спреми, да иде у шетњу.

Кад су биле девојке на улици, ишле су две по две. Даринка је са Анком ишла напред а Драгиња с Љубицом остраг. Кад је Драгиња била близу ковчега, добро га узме на око и вешто, да нико није приметио, утури писмо у ону дѐру, и пође даље, као да се није догодило ништа. Ни црта на лицу њеном није се помакла, кад је учинила то одважно дело. Сад јој буде лакше, и она и сама започе с Љубицом разговор. Љубица да богме да није знала извесно, у чему је ствар, ма да је правила разне комбинације и ма да је близу била да погоди, шта се десило између Драгиње и оца њеног. О писму Драгињином није ни слутила. Она је била девојка јасне, чисте памети, и о романтици није тако рећи ни имала појма. Тако се могао и протумачити одношај, који је био између ње и Милића. Они се познавали, поштовали; али то је било уједно и све.

Кад су се девојке после шетње опет вратиле и свака својој кући отишла, била је Драгиња највеселија и најрасположенија, и само врло искусне очи могле би познати на њој, да је та добра воља прилично усиљена, и да би можда најмање нешто проузроковало, да се Драгиња горко, горко заплаче. При вечери је ћутала и ни пошто не би оцу погледала у очи, а кад је доцније легла, а њу је тресла јака грозница. Хладан је зној пробијао и једва је пред зору склопила очи, да најгрђе снове сања. Са криком се трже иза сна, и једва дође к себи, кад је поред кревета познала Даринку, која је са смешењем ухватила за руку, да је пробуди, јер ено, родитељи већ чекају на доручак. Драгиња ћипи из кревета и поче се облачити; али све је то ишло без праве воље. Глава јој беше врела, било јој куцаше нагло, пренагло, а језа је пролазила сву. Кад је дошла на доручак, запита је мати брижљиво, што јој је, на које Влајковић рече, да је ваљда рђаво спавала, али да је уверен, да ће у будуће тим боље спавати. Драгиња није на то одговорила ништа, спуштеном главом седла је за столом и једва је додирнула доручак. (Наставиће се.)

ПОСЛЕДЊИ ДАРАК.

Ајлепшу је ружу
драга узабрала,
за ме узабрала,
па је мени дала:

— „Кад полазиш спати,
мећи је на груди,
мирис ће те њезин
зорицом да буди!

И кад звезда засја
у тиханој ноћи,
с' ружом ће ти овом
драга у сан доћи!“ —

Када поћох спати,
узех је на груди,
ал' мирис ме ружин
не мож' да пробуди.

www.univerzitet-ska-biblioteka

У сну гледам тужну
слику моје драге, —
заклопљене очи,
оне сјајне, благе.

Прекрштене руке,
руке обадвије,
на уснама бледим
осмејак се вије.

Кад се из сна тргох,
срце ми се стеже, —
... ружица ми моја
увенула беше.

Последњи јој уздах
црну збори тајну:
— анђ'о ноћас драгу
однесе ти бајну. —

Тиха беше појца, —
месечина пала
на шарено цвеће,
на га обасјала.

Са цветка на цветак
лета славуј мали,
па он тражи ружу,
што му узабрали!

И моја се мис'о
за славујем краде,
па по цвећу тражи
драгану, — без наде!

Кад је поноћ сјајна
раширила крила,
над гробом се њеним
мисао ми вила.

Крстић јој малени
месече целива,
раскомадан пољуб
у сребро с' прелива.

А по сребру круже
божанствене руже,
руменим уснама
да пољуб окруже.

Сјајани се пољуб
дотакао храма,
у ком драга моја
сања вечно сама.

И гроб се отвара,
и диже се бледо,
ватреним пољубом
пробуђено чедо.

Ледени јој осмех
мрзне с' на уснама,
у погледу њеном
вечита је тама.

Суморним погледом,
сухим прстом пружа
на прозоре моје,
где је њена ружа.

Ох, не ишти драга
цвета увелога, —
... последњи ти дарак
сунце ј' жића мога!

Ср. Карловци.

Милутин Трбић

ДОКЛЕ ЋЕ НАС СУНЦЕ ГРИЈАТИ.

1. Сунце је за нас важније него ишто на свету.
Да нема сунца, не би било земље, не би било
ничега на њој па ни нас.

Човек и земља прирасли су једно за друго. Зато
кад кажемо *ми*, разумемо и *себе и земљу* нашу, а
кад рекнемо *земља*, узимамо и *земљу и себе* на њој.

У истини у кемијском погледу и нема разлике
између човека и земље. Земља јеси и у земљу по-
лазиш — чујемо толико пута.

Земља прима од сунца топлоте и светлости. И
једно и друго од асне је и земљи и свему на њој.
Без топлоте и светлости сунчеве нема ничега.

Знамо, да нас сунце грије и да нам светли;
знамо, да нам је на наше добро све то. Колико и
колико путова имаде, да се о том уверимо! И до-
иста се уверавамо. Али не знамо, шта више, и не
разбирамо много, откуд сунцу оног, чега нами даје.
Откуд сунцу топлоте и светлости.

Треба нам топлоте и примамо је од сунца. Имамо
је. Добро нам је па ћутимо. Ал да којом несрећом
не добијамо, како би се умели тужити и јадати.

Нешто нам је сасвим обично, што нас сунце,
рецимо, само од своје воље грије и што нам све-
тли. Необично би нам било, кад то не би бивало. И

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

чисто не можемо ни да помислимо, да тога може бити. Нужде нам није па се и не старамо, нити разбирамо баш, како нас сунце грије и откуд му топлоте.

Сунце ш ље нама много топлоте у години дана, па запитати нам се, хоће-л кад сунце изгубити топлоту па престати гријати нас и светлити нам.

Овако питање је важно а премишљати о њему врло је занимљиво.

О овоме су већ многи научењаци размишљали и писали.

Тумачили су разним путем, откуд сунцу топлоте и како накнади ону, што изда земљи и нами и на све стране у васелену.

Интересантна су та мњења на занимаће и сваког штованог читаоца ових редака. Занимаће га тим више, што назори о томе, докле ће нас сунце гријати, задиру у вишу сферу, дижу се у сферу философирања, а губе се у сфери тајних природних појава.

Размишљамо о томе, премишљамо, довијамо се томе — и тек онда нисмо на чисто.

2. Сунце даје земљи врло много топлоте.

Колико даде земљи у години дана, може се прорачунати. Ал сунце распростире и на све стране око себе и светлост и топлоту. Из оног, колико земљи пошље, може се прорачунати, колико изда и на све стране око себе.

За годину дана пошље сунце земљи толико топлоте, да би се њом отопио лед, који је тридесет метара дебео па свуд у околи око наше земље подједнако наслаган.

Сунце пошље земљи толико топлоте али она не прими сву.

Кад би се ова топлота могла какогод у какав магазин затворити, па само онда употребити, кад устреба, заменила би пуне три иљаде година сву топлоту, коју потрошимо, да се гријемо, да топлотом топимо и т. д. Кад би дакле сачували топлоту, коју од сунца добијемо за једну годину, не би морали ложити пуне три иљаде година.

Земља не прими ни на сваком свом месту једнако топлоте. Па ни исто место не добије сваки дан једнако топлоте. Лети куд-и-камо прими место више топлоте него зими; у подне више него ујутру или у вече или ноћу. Колико ће које место добити топлоте, зависи и од тог, где и како оно лежи.

Речју, не можемо рећи, да сунце земљу једнако грије на сваком месту и у свако доба више.

Није дакле ни небесно сунце, као и много на земљи самој, свима једнако наклоњено: неком више неком мање.

Пуље рачуна, да сунце толико изда топлоте за

годину дана, да му температура опадне са $2\cdot 8^{\circ}\text{C}$. По *Ланглеју* опадне скоро двапут толико.

Ако узмемо, да *Пулетов* рачун стоји, то за десет година опадне у сунца температура са 28°C , за сто година опет са 280°C , за иљаду година са 2800°C . Додајмо сад, да свет себе памти само пет иљада година, за то време опала би сунчева температура са 14000°C .

По *Ланглеју* би могли узети и на 25000°C .

Број 14000°C велик је и земља би доиста морала осетити, да се сунце тако охладило већ. У истини нема још ничега, да би се бар и помислити могло, да земља данас мање топлоте добија од сунца него пре пет иљада година.

Неки су покушавали, да геологијом и климом у старо и у данашње доба докажу, како је пре топлије било, али су увек уверили се, да то никако не стоји.

Геолози рачунају, да сунце постоји већ одавно и одавно, да има и милионима година!

Ако сунце доиста губи онолико топлоте, морамо се чудити, како да се до данас није већ сасвим изхладило или, како је морало оно некад јако топло бити, кад је још и данас тако топло.

3. Кад сунце губи топлоту а по појавима на земљи не да се засад још приметити, да је све хладније, може бити само ово двоје, или

у сунца је тако грдна топлота, да се ништа не осећа, мада ју сунце губи; или изгубљена топлота сунчева накнади се.

И једно и друго мишљење имало је својих присталица.

Талијански астроном *Секи* бранио је назор, да је у сунца грдна топлота.

Он доказује, да је температура у сунца тако под површином му већ на милијоне гради Целзијевих. Што ближе ка средини, све виша је температура. У средини је много милиона гради.

Кад смо већ у речи, да наведемо, како и други научењаци држе за температуру сунчеву.

Врло многи се трудили, да одреде температуру у сунца и не верујемо, да се игда дошло до тако разних резултата, као овде. Неки узимају тек до четрнаест стотина гради а други се пењу чак до десет милиона.

Викер мисли, да је у сунца температура на 1398°C ; *Пуље* узима 1460 до 1760°C ; *Сименс* рачуна до три иљаде; *Њутн* је нарачунао скоро два милиона, а *Ватерсон* чак десет милиона Целзијевих гради.

Ако узмемо, да је сунце из ваздушних тела, онда што дубље у сунце, мора бити много виша температура. Ако се узме, да је сунце течном, онда

је истина опет топлије, што се дубље иде, али не много топлије, него што је на површини.

Како је Париска академија држала, да је вредно знати, колико је топло сунце, а видила је, да се рачуни не слажу нимало, то је расписала награду године 1876. за дело, које ће о томе дати најбоље резултате.

Јавило се на то много истраживача, али награда није ни једном досуђена, а није ни доцније поново расписивана.

Тако је академија Ђутке признала, да се данас још не да доћи до правих и тачних резултата.

У најновије доба узима се као средња температура у сунца 12000—20000° С.

У сунца је и данас још врло много топлоте. По рачуну *Томзонову* износи данас сунчева топлота на шест квинтилиона калорија. А калорија је топлота, коју потрошимо, док килограм воде не загрејемо за 1° С.

4. Већи део научењака био је назора, да се накнађава издана сунчева топлота. И данас их је много.

Назор тај непрестано се усавршава и допуњује.

Неки спајају оба назора у један, те кажу, да у сунца може бити температура и висока а и ниска и опет му се потрошена топлота накнади.

Навешћемо више назора, којима се хтело тумачити, како се накнади издана топлота сунчева.

Најпростији, али уједно и најслабији назор је, да сунце гори, да је усијано, па пушта из себе жару на све стране, баш као наша загрејана пећ. Још додају, да је на сунцу много вулкана. Они избацују ватру а с њом и топлоту.

Било је мишљења, да тела, из којих је сунце, утичу једно на друго кимијски. Спајају се или луче се. А гдегод се збива какав кимијски процес, развија се већином топлота. Тако и на сунцу.

Ову је теорију променуо у нешто и усавршио *Сименс* пре неку годину.

Ево, како он мисли.

Сименс наводи, како се сунце окреће око своје осовине, зато се са екватора му одљубе ваздушна тела, па пођу у васелену.

Ваздушна тела беже са сунца исто тако, као и камичак из праћке. Док држим оба краја канапа у руци и окрећем, камен стоји у праћки, а чим пусти један крај, он лети у ваздух. Окретањем добио је снаге, која га вуче у ваздух.

Ваздушна тела, што су око сунца, врло су ретка и јесу водена пара, угљена киселина, и т. д.

У васелени продру кроз овака тела актинични сунчани зраци, па својом животворном снагом разлуче их у њихове саставне делове.

Ови делови враћају се сунцу и долазе до њега око полова му.

У ваздушним телима, гасовима и парама, било је утрошено сунчане и топлоте и светлости, па сад се ослободи све то и разлучени делови носе све то сунцу.

Кад допру така проста тела, као водоник, кисеоник, и т. д., до усијане сунчеве атмосфере, наново се спајају у нова тела. Тим кимијским спајањем развија се топлота опет и управо се добије онолико ње, колико су ваздушна тела понела пре са собом у васелену.

Тако се по *Сименсу* накнађава топлота, коју сунце издаје.

Теорију ову прихватили су многи физичари. Астрономи су је опет напали и доказали, да не може стајати.

Око сунца мора бити много ваздушних тела и надалеко се око њега ширити. Била та тела како му драго ретка, опет би на кретање планета око сунца утицало то, што се она час одмичу, а час примичу сунцу. Међутим рачун за кретање небесних тела не прима, да што смета том кретању.

Откако се увела у физику динамична теорија уопште, а особито, откако се почела топлота тумачити кретањем делића у телу, покушали су неки, да протумаче и сунчеву топлоту тим путем.

Свакоме је познато, да се топлота развија, кад се удара тело о тело. Кад чекићем ударам по наковању, могу наковањ тако загрејати, да се на њему упали жигица, кад ју спустим на наковањ.

На ово се ослонио *Мајер* и дошао до ипотезе, да се сунцу накнади топлота тиме, што небројено много метеорита сваки дан падне на сунце.

Као киша падају метеорити на сунце. Ударају га и — топлота се развија.

Метеорити су мала небесна тела. Крећу се по васелени, па кад дођу близу земље, привуче их она, те на њу падају. О томе се скоро сваким даном уверити можемо.

Као што метеорити падају на земљу, падају они и на сунце, вели *Мајер*, и својим ударом накнаде сунцу топлоту, коју је оно издало.

Ова се теорија није могла одржати.

Кад на сунце падају толики метеорити, мора оно расти. Да сунце расте, морало би друкчије утицати на пут планета и на време, за које обиђу око сунца. Ово се опет не мења. Сунце не расте дакле.

Кад сунце не расте, не падају метеорити на њега и не накнађава се тако издана сунчева топлота.

После ове ипотезе дошла је нова. Поставио ју *Хелмголтс*.

Хелмхолц је прорачунао, колико се развило топлоте у сунца, откако се из оне прве ретке прамагле почело скупљати, па док није дошло до данашње своје величине.

Он је нашао, да се ту толико топлоте развило, са којом је сунце могло двадесет милиона година располагати и на све стране раздавати, а увек да је давало годишње толико топлоте, као што је *Пуље* нашао.

Хелмхолц је ишао и даље те нашао: ако се сунце свуче само за десет-иљадити део свога промера, развиће се у њему толико топлоте, да ће ју моћи две иљаде година издавати и то сваке године толико, као што данас издаје по рачуну *Пуљетову*.

Па *Хелмхолц* је још рачунао. Хтео је прорачунати, докле ће моћи сунце давати топлоте, док се не свуче да буде густо, као данас што је земља густа. По њему би се морало читаво сунце скупити за четвртину своју и тиме би добило топлоте, са којом би се могло разметати на седамнаест милиона година.

Земљи тада не би било живота. Бар не у данашњем облику и са данашњим живим створовима на њој.

По овој теорији накнађава се топлота тиме, што се сунце свлачи и згушњава.

Многи и многи физичари па и астрономи усвајају ову теорију. И ипак не могу да буду на чисто са тим, што геолозима не иде у рачун, а то је, да је сунчаном систему само двадесет милиона година.

По њихову мишљењу има сунцу више година.

Ова *Хелмхолцова* теорија даје земљи века још седамнаест милиона година. По томе би наша земља била данас у својим најлепшим годинама, у најпунијој снази својој. Половицу свог чемерног живота превалила је и приближује се гробу.

Но да мало изближе видимо, како је са приговором геолога.

Рекли смо: да је сунце годишње издавало толико топлоте, као што сад издаје, било би му двадесет милиона година. Но стоји-ли то тако баш?

И данас се не слажу научењаци у том, колико даје сунце топлоте. Рачуни им се не подударују. А ко би могао прорачунати тачно или бар доста тачно, како је издавало сунце топлоте у младо доба своје, у прве дане свог живота?

Човек што млађи пунији је топлоте. У детета је виша температура него у човека.

И сунце је морало топлије бити у почетку ал зато ипак није морало више топлоте издавати из себе. Шта више, биће, да је куд-и-камо мање из-

давало. По томе би сунцу било данас више него двадесет милиона година.

Међутим, не можемо знати, колико је сунце топлоте издавало, па не можемо тако ни дознати, откад издаје ту топлоту и земљи и свима другима млађима својима.

5. У опште свака ипотеза боља је и потпунија, рецимо, и тачнија, кад се њоме тумачити може што више појава, који у њен круг долазе.

Реч је о сунцу. Зато свака ипотеза о томе, како се накнади сунцу издана топлота, мора моћи протумачити и то, какво је сунце: да-ли чврсто, течно или ваздушно тело.

Први назор о томе, био је *Хершелов* а потпомагао га и *Араго*. Они су држали, да је у сунца тавна кугла као нека језгра а око ње је у околу свуд ваздушна атмосфера. У овој атмосфери су два слоја: спољашњи је јако светао и зове се фотосфера, а онај слој испод њега или слабо сам по себи светли или баш и не светли, него је светао отуд, што га осветли фотосфера. По овој ипотези не да се ни мало протумачити, зашто сунце издаје топлоте. Шта више, оно би морало откуд добијати, да може светлити. Своју топлоту са површине мора сунце по физикалним законима давати хладној језгри. Тиме би се споља хладило па и тавило.

Ова ипотеза није се могла одржати. Тумачиле се њоме истина сунчане пеге али се није слагала, нити се може слагати, са законима физикалним па ни са геологијом.

На њено место дошла је нова, коју је основао *Кирхоф* а *Целмер* ју бранио.

На место тавне и чврсте језгре вели *Кирхоф*, да мора доћи течна усијана маса. И на место оног тавнијег слоја, *Хершелова*, долази иста маса. Око ове усијане масе шири се надалеко атмосфера из самих усијаних ваздушних тела.

Кирхов је избацио чврсту језгру па увео течну. Као што је он урадио са *Хершеловом* језгром тако су други са његовом.

Са течне језгре прешли су други научењаци на ваздушну и доказивали, да ниједно светло небесно тело не може бити у средини својој течно него ваздушно. Та ваздушна тела или су гасови или паре.

Локијер иде и даље, па узима, да су ваздушна тела посред сунца или у опште посред светлих небесних тела, у неком четвртог, још друкчијем стању. Таког „ултра-ваздушног“ стања нема на земљи.

По њему се посред тих тела развила једна једина праматерија. Нема ту разних кемијских елемената.

Ако усвојимо мњење, да је сунце из ваздушних тела, можемо и смемо узети, да тако сунце може

и данас имати врло високу температуру, да цело издаје топлоту а не само површина му и, да се само ваздушно сунце може свлачити и скупљати.

Све ово слаже се са *Хелмхолцовом* теоријом.

Ова теорија иште, да је сунце ваздушно, и само онда стајати може, ако је сунце доиста ваздушно.

Кад не би светла небесна тела ваздушна била, не би се ни видела. Кад не би цело тело издавало топлоту него местимице, морало би се туда згуснути; како пак са површине највише даје, морало би туда кору добити. Тако би мало по мало губило се светлих небесних тела са неба.

Ма да се баш ваздушно сунце слаже тачно са захтевима *Хелмхолцове* теорије, ипак нам је додати, да се и течним сунцем може овим захтевима одговорити.

Сунце је дакле у ваздушном стању. У ваздушних тела у сунцу висока је температура. Сунце издаје топлоту али се скупља, смањује и тиме ју наклањава.

Познато је, да се добије увек топлоте, кад ваздушно тело пређе у течно или течно у чврсто. Исто је и овде.

Сунце је ваздушно па се све скупља по мало, бива све гушће. Иде дакле све ближе течном стању а тиме му се наклањава топлота, коју издаје на све стране и од које доспе неки део и до нас и до наше земље.

Сунце ће моћи давати топлоте све дотле, догод не пређе у чврсто стање и тек онда ће престати. Док прелази у течно даје топлоте, кад почне прелазити из течног у чврсто стање, даваће опет топлоте, јер и у течном телу је притајена увек нека топлота.

6. По томе сунце мора једном престати гријати и светлити. Наш сунчани систем морао би умрети. Нестало би га.

Као што ће нестати нашег система нестале и других. Шта више, сигурно их је већ и пропало.

Тако би пропао цео свет. Крај би му ту био.

Смак целом свету, целој васелени, биће, кад се све звезде, и све што је на њима, стеку у једну једину грдну тврду масу, груду!

Затим ће наступити вечита смрт, вечити мир и покој!

Страшно!

Динамична теорија о топлоти иште тако. И тако ће да буде! И опет се нашао неко, који доказује да тако неће бити.

Ј. Лошмидт о томе овако суди:

Сунце ће давати топлоте, док се не окоре с поља па не разхлади на температуру око себе, на температуру, која је у васелини, а то је — 140° С.

Унутри у сунцу још је температура висока и та ће остати ту.

Као што наша земља прима топлоте од сунца, па се тако држи, тако ће сад окорело сунце добити топлоте из васелене па ју пропуштати у средину и ту као у каквом магазину чувати. Тако ће се све већма загревати. Кад се загрева, шириће се тела у њему па прећи и у ваздушна те зацело ће морати једаред провалити кору, — распући ће се сунце.

Сад може двоје бити. Ако се мало топлоте нагомила а кора није сувише јака — сунце поново почиње само светлити и гријати. Ако се накупи много топлоте, одлучиће се неке партије од главне масе па искочити ближе-даље. Тако ће постати планете, које ће око главне масе ићи.

Из свега се види, да ће из пропалог сунчаног система постати нов и да се то тако мора понављати у бесконачност.

Ниједан сунчани систем неће пропасти. Умреће али смрт његова даће му нова живота. Из развалине дићи ће се нова зграда, да траје опет милиони-ма и милионима година. Из свог рођеног пепела постаће живот.

Из живота прећи ће дакле сунчани систем у смрт, у мир, а из смрти у живот.

Мењаће се то тако и ређаће се у бесконачност, у вечност.

Чудно и помислити! Ум нам стаје, кад о том размишљамо!

Тако *Лошмидт*.

Да би свој назор што више одржао и утврдио, позива се *Лошмидт* на угашена већ сунца и на сунца, која су просветлила.

Једно тавно сунце прорачунао је *Бесел* и оно прати сунце Сиријус. То сунце опажено је 1862. године.

Исто тако прорачунали су, да и око сунца *Процијон* иде тавно једно сунце. Још га нико није опазио; сигурно, што је сувише тавно.

Да је звезда почела наново светлити има више примера. Године 1572. појавила се така звезда у Касиопеји, године 1600. у Лабуду, а 1604. у нози *Офиуха*.

Све су светлије биле него друге звезде прве величине.

Године 1866. маја 12. појавила се мала звезда десете величине на северу у Круни, али је брзо доспела до звезде друге величине. То је трајало тако дванаест дана.

Шмидт у Атини нашао је нову звезду двадесетчетвртог новембра 1876. године. Та је звезда

петог децембра била 4·5 величине, а десетог марта 1877. пала је на величину од 8·3.

Ове две звезде су спектрално испитивали и дознали, да се са њих расуо усијан водоник.

Целнер је тумачио оваке звезде и тумачење му се слаже са Лошмидтовом теоријом о понављању и занављању сунчаних система.

Како данас човек, тај кепец у свету, та нула у грдном низу бројева, својим ограниченим умом може да доказује, неће никад пропасти маса, из које се састоји наш сунчани систем. Она ће се само преобразавати. Преобразаваше се у времену, које је за нас смртне људе грдно, велико, дугачко!

С. М.

Л И С Т И Њ И.

Г Л А С Н И К.

(Беседа српске више девојачке школе у Новом Саду.)

У корист своје школе приређује овдашња српска виша девојачка школа у суботу 6. априла о. г. у дворани српског народног позоришта беседу с играчком и то са овим програмом: 1. „Љубица“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице. 2. „Carnaval espagnol од Delieux'a, свира на гласовиру ученица Марија Адамовићева. 3. „Мајска песма“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице. 4. „Две сестре“, народна песма, декламује ученица Видослава Вукићевићева. 5. „Први поздрав пролећу“ од Толингера, уз пратњу гласовира певају ученице. 6. „Другарице“, позоришна игра за децу у једном чину, приказују ове ученице IV. разреда: Вида Варађавина, Љубица Бугарска, Љубица Чакра, Љубица Стајића, Мара Крестића, Драга Димитријевића, Стана Ђурђевића и Олга Николића. — Циљ је беседи тој племенита и лепа те се справом може очекивати, да ће се публика и доласком својим а и добровољним прилогом као што треба одавати.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Дружина српског народног позоришта завршивши у претпрошли Уторник своје представе у Панчеву, отишла је одавде у Митровицу и ту ће се бавити једно шест недеља. „Наше Горе Лист“ уверава, да је позориште из Панчева однело лепу своту сувишка, који би зацело био још и већи, да су пјоле срећнија времена.

(Хрватско народно позориште у Загребу.) 22. пр. м. п. р. давана је на хрватском народном позоришту Загребачком први пут изворна драма Манојла Ђурђевића-Приврзена под насловом „Златна гривна.“ Како „Vienac“ каже, нема „Златна гривна“ драматске радње, јер се криминалистичка парница не да обрадити у драми. По „Viencu“ драма та спада међу Schaefferomane, техника је пишчева тако невграпна и најивна, да се Viencev референт често за приказивања чудно, је ли могао то написати зрео човек. Исти референт вели даље дословно овако: „Како се радња у опште развија нелогично и ненаравно, тако није чудо, што имаде сјасет сувишних призора. Неке су ненаравности управо ужасне. Још је гора карактеристика. Невероватни су особито главни карактери судца, Тринке и Лепотићке. То нису живи људи него фигуре на шаху, које се помичу, како је писцу воља. Монструм је најивности — последњи чин, коначна расправа. Писац је створио посебну врсту казненог поступка, која се противи најпримитивнијим напорима о установи суда. Дијалог је воден. Дијалог читаве драме провлаче се грдне

маглуштине бомбастичних говора. Свој радњи фали животне истине и локална колорита, јер би се драма сасма лепо могла бивати у Страсбургу или где другде „Тако „Vienac“. Са своје стране морамо изјавити, да је та оцена престрога и сасвим неправедна. Не можемо дабогме утеривати оцењивача у лаж те рећи, да ништа не стоји, што је он замерио — ми комад са поворнице нисмо видели али смо га читали у Београдској „Отаџбини“, у шестој и седмој књизи (1881.) па и ако признајемо, да има недостатака у техници а где где и у карактерисању, ипак морамо узети у обрану „Златну гривну“ и рећи, да је то пренагљено, управо бездушно, тако се блатом бацити на рад, који према младости драмске наше књижевности није баш тако ни лош. 29. пр. м. п. р. давана је први пут опет нова изворна драма. Писац се није именовао; драми је наслов „Школска мудрост“ а има четири чина. „Vienac“ вели, да та драма нема тенденције, главна је замисао јалова, техника и карактеристика управо грозна, а што је најгоре, има у драми управо огавних призора, које је зарад јавног морала ваљало било забранити. — На истом ће се позоришту иаа ускршњих празника приказати нова комедија, коју је написао Стеван Милетић и којој је наслов „Дилетанти“.

(Чешко народно позориште у Прагу.) Врхлицков „Јулијан Отпадник“, о коме смо јавили у 12. бр. нашег листа, приказан је први пут на чешком народном позоришту у Прагу у петак 29. Марта. Радња те трагедије пада у прелазну једну периоду светске историје, наиме у време последње борбе између хришћанске цивилизације у почетку и поганичке цивилизације на умору. Карактер те прелазне периоде истицао се не само у политичком и религијозном, него и у социјалном животу. Стање и одношаји нове византијске ере нису још били консолидовани а нарочито су у време, у које се збива радња Врхлицкове трагедије, опет почели под реакцијом погаништва и под уливом Јустинијановим на двору маха отимати јелински обичаји, који се особито одржали у Малој Азији.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

Најновије из малоруске књижевности. Откако је умро Тарас Шевченко, отац малоруској књизи, здраво се додуше распространила та књига и има данас две три хиљаде дела, али од то доба није било одушевљених певача и право даровитих писаца у Малоруса. Књижевни рад њихових писаца више је фабрикација него плод унутрашњег нагона а прва му је и прва циљ, да полета даде душевној култури малоруског народа, коме су девет десетина сами сељаци. Књижевност није у њих плод живота, као у других народа, који имају своју народну културу, него у њих књижевност

шта више треба тек да произведе тај живот, да пробуди у народу народносно свест. Уз то раде писци још и на томе, да језик изобразе, па њихов данашњи малоруски језик није више онај исти језик одушевљенога Шевиченка, јер су по њему јако отели маха великоруски изрази. Кад човек помњиво посмотри малоруске књижевне производе последњих година, увидиће јако, да њихови творци само једном ногом стоје на домовинском земљишту, а другом се вешају о великоруску културу, од које су управо посисали млеко матерње. Не може дакле бити велико речи о чисто народним делима у Малоруса. Једино се у последње доба истакао летопис „Рада“, збирка песама, приповедака и т. д. У њему се као доста даровити лиричари одликују: Устенко, Чојченко и Антошенко, ма да у њих једва човек може познати вољне певачке Малорусе, становнике зелених степа и убавих обала Дњепрових. Уз њих се истиче и Мирни, који у малим сликама описује живот сељака. То раде и други малоруски писци сви без разлике, јер је само сељак прави Малорус. Мирни скров и скров познаје сељака, пона и мало-варошанина, уме да им провре у душу, код њега они говоре својим рођеним језиком, а најпосле им, да би био баш сасвим веран, допушта, да гуцну и по који гутљај вутке и да једно друго мало пропуште кроз шаке. Ко познаје Малорусе, мора рећи, да су те слике из живота погођене и верне. У истом том летопису има и једна драма од Старицког, у којој писац описује моралну пропаст малоруске интелигенције, која је још прилично бесвесна.

— Ових је дана почео кнез Владимир Мешчерски издати у Вратислави свој роман у три до четири свеске под насловом: „Жене Петроградског друштва.“ Прва ће свеска бити за који дан готова а остале ће изаћи брзо за њоме. Мешчерски је написао сензационално дело: „Реалисте великога света“ па биће да је и у горњем свом новом роману створио исто тако честито дело.

— Johannes Scherg написао је ново дело: „Нихилисте“, у коме на историјској основи говори о постанку, растењу и равним фазама у развитуких ниҳилизма.

С М Е С И Ц Е.

(Глумац умро на отвореној сцени). У Шверину је 16. пр. м. п. р. умро на отвореној сцени заслужан један глумац. Давала се баш Шилерова: „Невеста Месинкиња“, глумац Келер приказивао је Кајетана па баш кад је стао туговати: „Шта вреде наде, шта ли смерови“, одједаред је пустио душу. Капља га је згодила те је оног часа остао мртав. — Тако је пре једно 19 година и мађарски глумац Гавра Егреша издао на поворници као Ђурађ Бранковић у Оберњиковом истоименом комаду.

(Изметнуо се!) Приликом смрти старог Белинија, оца композитору „Норме“, који је ономадне умро, доноси Albert Delpit у листу „Paris“ анегдоту једну, у којој је реч о састанку Белинија père'a и Alexandre Dumas père'a. Дима старији путовао је по Сицилији па се тако задржао неколико

дана у Катанији. Баш кад је једаред пошао у шетњу, покажу му малог неког старкељу, пене се баш на кола „То је отац Винченца Белинија“, рекоше му. Дима потрчи одмах старкељи загри га, па га стане цмакати. Сиромашу старцу од чуда застала реч у грлу. „Немојте се ништа чудити“, вели Дима, „ја сам пријатељ вашег сина.“ Старкеља уздана. „Да, да! Сиромашој Винченцо! Сирото дете!“ — „Шта? Ви га жалите?“ — „Те још како! Помислите само, могао је овде код мене лепо мирно живити. Ја имам два три винограда, кућу, то све сад њему не треба, изметнуо вам се тај, ни налик није на свог деду и прадеду; пропао је!“ Дима није право знао, шта то старац говори, па га запита: „Да није ваљда умро?“ — „Е, није“, одговори старкеља тужно, „та отишао је јадник у — свирце.“

Ч И Т У Љ А.

— У Горици је 1. марта о. г. преминуо даровити млади песник словеначки Јосип Паљаруци-Крилан у 26. години свога века. Покојник је врло рано почео певати. Прва његова песма: „На јунаковом гробу“ штампана је у Љубљанском „Zvonu“ године 1878. кад је песнику било тек 19 лета. С почетка је певао лирске песме а позније је већином писао баладе. И написао је читав низ лепих балада. Остало је иза њега у рукопису шест свешчића песама Те ће се прегледати, уредити и издати у засебној свесци — покојнику и Словенцима на дику.

— Умро је у Варшави пољски писац Филип Сулумјерски, уредник „Вједровца“ и великог географског речника. Поживио је 42 године. Дванаест је година радио на монументалном том речнику али га није довршио.

— 8. марта п. р. умро је у прашкој болници заслужни писац чешки Jakob Malý. Покојник се родио године 1811. у Прагу. Издавао је „Bibliotéko zábavného čtení“ у којој има много његових изворних приповедака; 1847. и 1848. г. уређивао је белетристичан лист „Květy“ а 1848. је преузео уредништво „Routnika“. Осим тога је био главни сарадник Ригеровог „Научног словника“ а касније је почео сам издати: „Stručný všeobecný slovník věcný.“ Последње му је веће дело: „Naš přerod“, у ком описује све политичне и народне догађаје од почетка овог века до најновијег доба.

А Ф О Р И С М И. (Старо-грчки.)

Онај не љуби, који се љуби навек. *Еврипид.*
Имам једну отаџбину: као Антонину отаџбина ми је Рим а као човеку: свет. *Марко-Аврелије.*
Ко иде на двор тирану, ма да је још слободан, постао му је већ роб. *Софокле.*

Исправак. У прошлом броју под рубриком „Књижевност“ поткрало се неколико погрешака. На стр. 409. у реду 17 од горе ивостало је ива речи саставци: у стиховима. На стр. 410. у 12. реду од горе погрешно је штампано историја место просторија, а на истој страни у 18. реду од горе Quittel- место Knittel.

САДРЖАЈ: Десимирке Песме Мите Калића. — Кнез у купатилу. Приповетка Јаше Игњатовића. (Наставак.) — Моје чедо. (Из песама „Тугованке.“) Од Љубинка. — Разни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак.) — Последњи дарак. Песма Милутина Трбића. — Докле ће нас сунце грјјати. Од С. М. — Листићи: Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне новости — Смесице. — Читуља. — Афорисми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.